

XAYRIDDIN SULTONNING “ISHONCH TELEFONI”
QISSASI TAHLILI

Uljaboyeva Sarvinoz Ibragim qizi

UZJOKU 1-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada biz bugungi zamonaviy adabiyotda iste’dodli yozuvchi Xayriddin Sultonning “Ishonch telefoni” qissasi chuqurroq o’rganildi. Xayriddin Sultonning badiiy obraz yaratishdagi so’z qo’llashi, qahramonlarni hayot talqinidan olgani kabi badiiy mahoratiga e’tibor qaratildi. Bunda yozuvchining individual uslubi haqida fikr yuritildi. Zamonaviy o’zbek adabiyotida o’zining o’rniga ega bo’lgan mohir yozuvchining adabiyotimizga qo’shayotgan ulkan hissasi va asarlarining bugungi kundagi ahamiyatiga alohida e’tibor qaratildi. Asosan “Ishonch telefoni” qissasi chuqurroq tahlil qilinadi.

Kalit so’zlar: Ishonch telefoni, hayotiy voqealar, qahramonlar, hayotiy muammolar.

Bugungi zamonaviy o’zbek adabiyotida o’ziga xos yondashuv yo’li bilan ijod qilib kelayotgan poetik, xayolot tasavvuri yuqori, badiiy mantig’i yuksak, mahoratli yozuvchilarimizdan biri – bu Xayriddin Sultondir. Hammamizga ma’lumki, yozuvchining yozuvchilik mahorati milliy prozamidagi takrorlanmas deya baholanishi mumkin. Adabiyotshunos olim Ta’lat Solihov aytgandek: “Har bir san’atkorning o’z mamlakati va shu mamlakatda yashaydigan, istiqomat qiladigan o’z fuqarolari bo’ladi”. Xayriddin Sultonning “Ishonch telefoni” asarida ham yozuvchi zamonamizdagi ijtimoiy muammolarni,

millatimizning tafakkur jihatidan oqsoqlashib borayotgan, fikriy qaloqlashib boratotgan qatlamlarni, xalqimiz toifalarini va ularga zid ravishda bugungi o'zbeklar ichida oqibatli kishilar, ilmga chanqoq, harakatchan, ma'naviyatli yosh vakillari borligini ham takidlash zarur. Endi asar yuzasidan aytadigan bo'lsak, ushbu asarda turli xil odamlarning ayanchli hayotiy voqealari aks etadi. Misol tariqasida keltiradigan bo'lsak dastlab operator Mohidil Ismatovani hayotini aytsak. U kechayu kunduz telefon qarshisida o'tirib turli xil odamlarning arzini, muammolarini, hayotiy kechinmalarini tinglaydi, lekin bazida u o'ylab qoladi bu gaplari rostmi yo yolg'on. Mohidil hammaning muammolarini indamasdan ikki qulog'i bilan eshitadi, bazi paytlarda ularga shunday qiling deb maslahatlar ham beradi, ammo uni na eshitadigan, na unga maslahat beradigan odam yo'q. U juda ham qalban yolg'iz o'zining muammolari ham bir talay bo'lsa ham o'ziga yetti yod begona kimsalarning muammolarini eshitishga majbur edi. Ushbu asardagi qahramonlarga birma bir to'xtaladigan bo'lsak, ularning nima uchun ushbu telefonga telefon qilishganini ham ko'rib o'tamiz. Asar boshida birinchilardan bo'lib, telefon qilgan Maqsuda opa haqida gaplashsak, u yakkeyu yolg'iz o'g'lining ayibsiz o'ldirilib ketilganligini, keyin unga turli tuxmatlar yog'ilganligini va oxirida unga Turg'unjon yordam berganligini ammo o'sha yordam bergan odamga ham tuxmat qilinganligini va unga yordam berishini so'radi. Keyingi qahramonimiz yoshgina Gulsara adashib qolganligini va davlatdan yordam kerakligini va bitta uy berishini so'radi. Qolgan qahramonlarga ham keladigan bo'lsak, ular ham xuddi shunday muammolar bilan murojaat qilganini ko'ramiz. Lekin ushbu asarda Mohidilning yosh jiyani o'zining nafsining ilinjida o'rtoqlari bilan o'g'irlikda qo'lga olinib qamoqqa olinadi. Unda ham Mohidil o'zini ayblaydi, o'sha o'lgir telefonni olib bersam bo'lmasmidi deydi. Lekin bunda Mohidilning

zarracha ham aybi yo‘q Umidning aybi u o‘ziga noto‘g‘ri o‘rtoqlar tanlaganidir. Chunki hamma narsa shunga bog‘liqdir. Ayni damda asardagi qahramonlar obrazida muallifning hissiy munosabati o‘z aksini topgan. Adabiyotshunos olim Hotam Umurov aytganidek: “Adabiyot hayotni ikki xil yo‘l bilan tadqiq etadi: biri- tasdiqlash, ikkinchisi-inkor etish”. Asardagi voqealar davomida adib qahramonlariga turlicha munosabatda bo‘lgan. Bunday hissiy personajlar tilidan bayon qiladi. Xayriddin Sulton ijodiy va salbiy obrazlaridagi bunday jihatlar yosh kitobxonni tarbiyalab boradi va yaxshiroq fikrlashga undaydi. Yozuvchi asosan o‘zining asarlarini muhim-nomuhimga ajratmagan holda obrazlarni jamiyatda haqiqatda sodir bo‘lgan maishiy voqeliklar fonida tasvirlaydi. Ushbu qissada yozuvchi so‘z salmog‘ini nozik his etgan adib qissada ta’sirli dialoglarni o‘z o‘rnida qo‘llay bilgandir. Shubhasiz “Ishonch telefoni”ni hech qanday kayfiyatsiz o‘qish aslo mumkin emas. Operator Mohidil Ismatova taqdiri atrofida birlashadigan asar qahramonlari kechmishi turlicha kayfiyatda yozilgan. Shu bois kitobxon asarning hech bir bo‘limida aslo zerikmaydi. Aksincha, keyingi sahifadagi hikoyani qiziqish bilan o‘qiydi. “Ishonch telefoni”da yana ikki shunday personaj borki, u hammaga yoqadi. Qahramonlarning qissada berilgan hayoti qayg‘uli va anchagina dardli bo‘lsa-da, buni o‘qigan kitobxon qalbida beixtiyor quyoshli tuyg‘ular ildiz otadi. Bu obrazlar orasida o‘zining chin va sof muhabbati aks etgan qahramonlar Mahbuba va Jo‘rabeklardir. Bunda asosan yozuvchi bugungi kundagi ezgu fazilatlar va namunali yoshlarning do‘stlik hamda sevgilarini chuqur yoritib beradi. Xayriddin Sulton ushbu qissadi obrazlarni juda mohirona tasvirlaydi. Qissadagi Qobilov obrazi or-nomusini sotgan kimsa sifatida , fitneschi Azlarova esa yakka-yu yolg‘iz o‘g‘lining kelajagi uchun yoki boylikka uchgan badbaxt ona timsolida, Asal opa esa

doimo o'z manfaatlari yo'lida boshqalarni qurbon qilishda ayamaydigan, befarosat, noshud kimsa sifatida gavdalanadi. Aslida bu obrazlar bugungi hayotimizda har qadamda uchrab turadigan kishilardir. Bugungi kunda ham ushbu obrazlar singari hayotimizda ham turli insonlar ham xuddi shular singari turli tuban yo'llarga kirib qolishmoqda . Yozuvchi ushbu asarni yozishdan maqsad ham xuddi shular singari adashib qolmaslikni va ushbu asardan xulosa chiqarishlikni joiz deb bilgan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, mohir yozuvchi Xayriddin Sulton asarlari milliy prozamız ravnaqiga juda katta hissa qo'shib kelayotgan haqiqiy so'z san'atimiz namunalaridan hisoblanadi. Yozuvchining o'ziga xos uslubi adabiyot maydonida takrorlanmas estetik hodisa. Shuning uchun ham "Ishonch telefoni" qissasi tahlilga va talqinga arziydigan asardir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bahodir Karim. (2011). *Adabiyotshunoslik metodologiyasi*. Toshkent.
2. To'xta Boboyev. (2002). *Adabiyotshunoslik asoslari*. Toshkent.
3. Matyoqub Qo'shjonov. (1962). *Hayot va mahorat*. Toshkent: O'zadabiynashr.
4. Xayriddin Sulton. (2024). *Ishonch telefoni*. Toshkent.